

שאף על אימו להיות ממטה אמה. כנ"ל.

הגמרא מבארת, דאע"פ שהעמדנו את הפסוקים, "ולא תסוב נחלה.. ממטה אל מטה", ו"לא תיסוב נחלה... למטה אחר", בהסבת הבן, ולעבור עליו בשני לאוים, מכל מקום עדיין מצאנו ברייתות דתניא [שנו] את הפסוק הראשון בהסבת הנחלה על ידי ירושת הבן, ותניא את הפסוק השני בהסבת הנחלה על ידי ירושת הבעל.

דתניא בברייתא: "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה", בהסבת הנחלה על ידי ירושת הבן הכתוב מדבר.

והוינן בה: אתה אומר בסבת הבן או אינו אלא בהסבת נחלה על ידי ירושת הבעל?

אלא, כשהוא אומר "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר" הרי בסבת הבעל אמור⁽⁷⁹⁾,

ואם כן, הא מה אני מקיים "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה", בסבת הבן הכתוב מדבר.

ולא ניחא ליה לומר, שנה הכתוב כדי לעבור עליו בשני לאוים. כדלעיל, כיון דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן, ולא מוקמינן בלאוי יתירי.

ק"ג-א תניא אידך, "ולא תסוב נחלה ממטה למטה

אחר", בסבת הבעל הכתוב מדבר.

אתה אומר בסבת הבעל או אינו אלא בסבת הבן?

כשהוא אומר "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה" הרי הסבת הבן אמור.

הא מה אני מקיים "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר" בסבת הבעל הכתוב מדבר.

ומשמעות דורשין איכא ביניהו: לתנא דברייתא קמא, דרשינן מ"מטה אחר" שאין הכונה לבן, אלא לבעל. וממילא מוכח שהפסוק הראשון עוסק בהסבת הבן. כנ"ל.

ואילו לתנא דברייתא בתרא, לא נראה לדרוש מ"מטה אחר" דהיינו הבעל.

אלא, מסברא העמיד את הפסוק הראשון ("ולא תיסוב... ממטה אל מטה") בבן, שהוא קרוב יותר לאמו מהבעל, ומתוך כך אייתר ליה קרא בתרא להעמידו בהסבת הבעל⁽⁸⁰⁾.

על כל פנים מבואר, דכולי עלמא מיהת פרשו, "ממטה למטה אחר" בסבת הבעל הכתוב מדבר.

מאי משמע? כלומר, מנין לברייתא הראשונה שהפסוק עוסק בהסבת הבעל⁽⁸¹⁾?

81. אך לברייתא השניה לא קשיא. כיון שהיא לא דרשה ממשעות הפסוק, אלא מסברא הפסוק הראשון עוסק בבן, שהוא קרוב טפי, וממילא הפסוק השני איירי בבעל. כנ"ל. רשב"ם.

79. לקמן יבואר, דדרשינן מ"מטה אחר", דהיינו הבעל. כיון שהבן אינו "אחר".

80. על פי הרשב"ם. ועיין בתוספות בשם רבינו תם, שגרס אחרת בגמרא. ובאר לפי דרכו.

שהוא המחבר ומדבק בין המטות.

רב אשי אמר: אמר קרא, "ממטה למטה אחר", ובן לאו אחר הוא. שהרי כרעא דאימיה הוא. ולכן דרשינן ליה על הבעל.

אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, אמר רבי ינאי, אמר רבי, ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה⁽⁸⁴⁾:

מנין לבעל שאינו נוטל בירושת נכסי אשתו הראויים לבא לה בעתיד, (כגון, בנכסים שעתידה לרשתם מאביה) בכירושת נכסיה המוחזקים (כגון שמת אביה, וירשתו, ואחר כך מתה היא)?

שנאמר "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד".

ודרשינן: מנין ליאיר נכסים בגלעד שלא היה לו לשגוב אביו?

אמר סימן [שם אמורא⁽⁸²⁾], אמר רבה בר רב שילא: אמר קרא "ולא תיסוב נחלה ממטה למטה אחר, איש בנחלתו ידבק", "איש" לשון אישות, דהיינו, הבעל.

ודחינן: תרוייהו [בשני הפסוקים] "איש", כתיב בהו.

ואף בפסוק הראשון נאמר, "ממטה אל מטה, כי איש בנחלת אבותיו ידבקו בני ישראל"⁽⁸³⁾.

אלא אמר רב נחמן בר יצחק: אמר קרא "ידבקו". ולשון "דבק" שייך אצל הבעל. דכתיב, "ודבק באשתו".

ודחינן: תרוייהו "ידבקו" כתיב בהו.

אלא אמר רבא: אמר קרא "ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל". נסמכה מילת "ידבקו, למילת "מטות", ומשמע שנאמר על הבעל,

וברשב"ם כתב, גם המתריך ידע דתרוייהו "איש" כתיב בהו, אלא סבר כיון שקרא ד"מטה אחר" נאמר בו "איש", ודאי הכוונה לבעל, וממילא הפסוק השני מיותר, ועלינו להעמידו בהסבת הבן. ו"איש" דקרא קמא, אתיא לדרשא בעלמא.

ועל זה מקשינן, מה ראית לומר ד"איש" דקרא אחרון דוקא, ו"איש" דקרא קמא לדרשא בעלמא, ומדוע לא נאמר איפכא? ואכתי מנלן דקרא בתרא בסיבת הבעל?

84. התוספות הסתפקו מי היה "קרחה" אביו של רבי יהושע.

דעת רבינו יצחק, שקרחה הוא רבי עקיבא. שהיה קרחה. ואכן מצינו שבנו של רבי עקיבא נקרא יהושע.

82. אך ביעב"ץ כתב, "נראה דחסירה כאן תיבת "אימ"ם", וצריך לומר, "סימן אימ"ם". והוא ראשי הארבע תיבות של מקראות שדייקו הנך אמוראי בסמוך. והיינו, איש, ידבקו, ממטות, ממטה.

ולפי שהוא דומה לתיבת סימן ולא ידעו מה הוא לפיכך השמיטוהו המדפיסים. ע"כ.

83. צריך באור, וכי המתריך לא ידע דתרוייהו כתיב בהו "איש", ו"ידבקו"?

אכן התוספות כתבו, "פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים".

וכבר תמה עליהם בעין זוכר (מערכת א' אות קיט') מדברי רש"י פרשת כי תישא (שמות לא' יח') דתלמיד חכם צריך להיות בקיא בכד' ספרים?

אלא מלמד שנשא שגוב אשה, ומתה בחיי מורישיה, ומתו מורישיה, וירשה יאיר בנה. ומוכח, שאין הבעל יורש בנכסי אשתו

הראויים לבא לה בעתיד (85) (86). ואומר "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו" וגו',

אך לרבינו תם לא נראה שיקראו לרבי עקיבא "קרחה" על שם קרחתו. דהא גנאי הוא. ולכן נראה לו לפרש שקרחה הוא שם אדם, כמו ק?רח. ולא כינוי.

וראיה לזה, דאיתא בבכורות (נב ב) דעת רבי אלעזר, שירושת הבעל חוזרת ביובל. ועל כרחך הטעם כיון שהוא מזכויות הבעל וקניניו, הוי כמכר החוזר ביובל.

85. אבל הבן יורש את נכסי אמו הראויים לבא לה בעתיד. דכתיב, "ואם אין לו בת..." ודרשינן, "אין לו", "עיין עליה", כלומר, חפש לו יורשים מצד ביתו בכל אופן שתמצא. ומכאן למדנו, שבן הבת יורש את זקינו.

אמנם להלכה קיימא לן כרבנן, שאינה חוזרת ביובל, כיון שעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ב. עיין לקמן (קכה ב תוד"ה אמר רב פפא) שהבעל יורש גם את השבח שהשביחו הנכסים בין מיתת אשתו לחלוקת הנכסים, כיון שהוא היורש היחיד, זכה בנכסים מיד, וברשותו בא השבח. אך בכור, אינו נוטל פי שנים בשבח שהשביחו הנכסים קודם החלוקה, כיון דהוי ראוי.

נמצא שירושת הבן את אימו, עדיפא על ירושת בעל את אשתו. ואם כן קשה: מנלן שהבעל קודם לבן בירושת אשתו?

ג. יש לדון, לענין מלוה שהלותה אשתו בחייה, האם הבעל יורש את החוב, או דילמא חשיב כראוי.

ותרצו התוספות: כיון שהבעל אינו יורש מחמת קורבה, אלא מחמת "שאירות", דהיינו, שהם חשובים כבשר אחד. אם כן כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן.

ובתוספות לקמן (שם) כתבו, שאינו יורש את מלות אשתו, דהוי כראוי. וכמו שמצינו בבכור, שאינו נוטל פי שנים במלוה, דהוי ראוי. אך דעת הר"י מיגאש (שם), שיש לחלק בין בכור לבעל. דגבי בכור בעינן "מידי דמטא לידיה", דהיינו כל דבר שלא הגיע ליד אביו מחיים, אינו נוטל בו פי שנים.

ועיין עוד בתוספות לקמן (קיד ב ד"ה מה) דמהאי טעמא אין דין "מישמוש" בירושת הבעל. כיון שדין משמוש אינו שייך אלא במקום שיש קורבה, אך בעל אינו יורש משום קורבה, רק מחמת שאירות.

ולכן, במלוה, כיון שלא "אתא לידיה" ממש, אינו נוטל פי שנים.

86. א. מסיקנן לקמן (קכה ב) שאין הבעל יורש בראוי. וכן נפסק להלכה.

אך בעל יורש מלוה, כיון שכבר כעת יש לאשתו זכות ממונית באותו ממון, והבעל יורש זכות ממונית זו.

והנה לעיל נתבאר שיתת הרמב"ם שירושת הבעל דרבנן, ואסמכוה אקרא, וצריך באור — אם כן מדוע אינו יורש בראוי?

ג. עיין בשולחן ערוך (אה"ע סי' צ ס"א), "כתבו לה מורישיה קרקע מחיים, ופירות לאחר מיתה, [דהיינו שהיה לאשה בקרקע זו קנין הגוף בלא קנין פירות] הבעל יורש אותה קרקע

ובאבי עזרי (קמא פרק ד מערכין הלכה כב) כתב, דירושת הבעל הויא מקנייני האישות, ולכן אינו זוכה אלא בנכסים שהיו בידיה בחייה.

מנין לפנחם שלא היה לו לאלעזר?

ירשם (87).

מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחם.

שנינו במשנה: "ובני אהות נוחלין ולא מנחילין".

שואלת הגמרא: מאי "ואומר" [לשם מה נזקקו לפסוק נוסף?]

תנא, בני אהות נוחלין, ולא בנות אהות. ולקמיה יבואר.

ומתוצת הגמרא: וכי תימא [אם תדחה ותאמר] יאיר דהוה נסיב איתתא ומתה, וירתה,

ודנה הגמרא: למאי הלכתא? הרי ודאי בנות ק"ג-ב אהות יורשות את אחי אמן אם אין בנים?

אמר רב שישת: נפקא מינה לקדם.

תלמוד לומר, "ואלעזר בן אהרן מת...". ומיתורא דקרא דרשינן, דאיירי כשנשא אשה ומתה בחיי מורישיה, ומתו מורישיה, וירשה בנו.

דהיינו, אף בירושה שעל ידי מישמוש, כגון זו, שיורשים על ידי אמם, בכל זאת הבנים קודמים לבנות.

וכי תימא דנפלה ליה אותה שדה לפנחם בשדה הרמים, כדלעיל קיב א,

כמבואר במימרא דלהלן:

אמר קרא "בגבעת פנחס בנו", ולכאורה מילת "בנו" מיותרת, ודרשינן, נחלה הראויה לו, וירשה בנו. והיינו, נכסי אשתו הראויים לבא לאחר זמן. שאינו יורש אותם, אלא בנו

תני רב שמואל בר רב יצחק קמיה דרב הונא: כתיב, "וירש אותה", (88) ודרשינן: "ו" מוסיף על ענין ראשון, ללמדנו, מקיש ירושה שניה, דהיינו, שאר הירושות הנזכרות בפרשה (89), לירושה ראשונה, ירושת הבן,

ממנה".

"ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו, אשר ניתן לו בהר אפרים".

ונחלקו הפוסקים: החלקת מחוקק שם (סק"ד) כתב, שהבעל יורש גם את הפירות שיהיו לאחר מיתתו. דהוה ליה מוחזק, מאחר שגוף הקרקע היה שלה קודם מיתת מורישיה.

ומשמע שבאו אלעזר ופנחס לדין על נחלה זו, שהיתה ראויה להנתן לאלעזר, ופסקו הבי"ד שתנתן לפנחס בנו. לפי שאין הבעל נוטל בראוי.

אך הבית שמואל כתב, שאינו יורש את הפירות. כיון דהוי ראוי, שהרי מורישיה עדיין יכולים למכור את הפירות, עד שלא ימותו.

88. וכמו כן אפשר לדרוש מ"ואם אין לו בת", ומשאר הירושות שנאמרו בפרשה, שנאמר בהם "ו", אלא סיפא דכולהו נקט, וכל שכן שאר הירושות הסמוכות לירושה הראשונה. רשב"ם.

ובאבני מילואים (שם סק"א) כתב, שנחלקו בפירות מחוברים שנמצאו בקרקע בשעת מיתת מורישיה. אי חשיבי כראוי או כמוחזק. יעויין שם.

89. על פי הרשב"ם. אך לדעת התוספות, ירושה ראשונה, היא ירושת הבן, וירושה שניה, היא ירושת בן הבן, ובת הבן. בן הבת ובת הבת, וכו'.

87. רבינו חננאל. הובא ברשב"ם. ובאופן נוסף פירש הרשב"ם: בהמשך אותו פסוק נאמר,